

ERICH MARIA REMARQUE - NA ZÁPADNÍ FRONTĚ KLID

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

historicky/válečný román* (proza, epika)

Literární směr:

knižně poprvé vydáno r. 1929; rané období autorovy tvorby; ztracená generace*; světová meziválečná próza*

Slovní zásoba:

převažuje spisovný jazyk; naturalistické výrazy (popisy zranění, mrtvých vojáků, apod.); armádní slang, neboli profesní mluva (ruční granáty, bodák), občas i vulgární výrazy

Stylistická charakteristika textu:

novinářská precizita vyprávění; převažují delší monology vypravěče, občas dialogy; místy přímá řeč; naturalistické (detailní) líčení válečných scén, zranění a mrtvých vojáků

Figury:

řečnické otázky* („...jak jsi mohl být mým nepřítelem?“); apostrofa* („Odpusť mi, kamaráde...“)

Tropy:

personifikace* (*myšlenka/kombinace žila, myšlenka/kombinace vyvolala předsevzetí, mlčení bobtná*)

Vypravěč:

vypravěčem je samotný hl. hrdina a přímý účastník děje - Pavel Baumer (-ich forma); úplný závěr v -er formě

Postavy:

PAVEL BAUMER: hl. hrdina; naivní mladík plný ideálů o válce a hrdinství; brzy procitne, když rychle přichází o zastřelené kamarády → psychické problémy → na konci války symbolická smrt; PAVLOVI SPOLUŽÁCI: naivní a nezkušení, brzy podléhají psychickému nátlaku; jeden po druhém umírá - FRANTIŠEK KEMMERICH: umírá jako první z kamarádů; ALBERT KROPP: přichází o nohu a poté vzdává svůj život; MÜLLER: další Pavlův spolužák; rád s sebou všude nosí knihy; umírá po zásahu světlíci; LEER: další Pavlův spolužák; STANISLAV KATCZINSKI: zkušený čtyřicetiletý voják; pomáhá skupině Pavla Baumera při jejich příchodu na frontu; vůdce celé party; HIMMELSTOSS: přísný velitel výcvikového tábora; skupinu šikanuje; později degradován → na frontě se paradoxně ukazuje jako zbabělec; KANTOREK: třídní učitel Pavla a jeho kamarád; nabádá hochy ke vstupu do armády, nakonec sám musí do armády, což si podle Pavla zaslouží za to, že de facto zavinil jejich smrt

Děj:

příběh vypráví osudy pruského studenta a vojáka Pavla Baumera a jeho přátel během 1. svět. války → Pavel Baumer a jeho spolužáci předčasně ukončují školní docházku na gymnáziu → dobrovolně se přihlašují k tvrdému výcviku → šikana od velícího jménem Himmelstoss → při příchodu na frontu se jich ujme zkušený polák Katczinski → pomáhá jim v získání prvních zkušeností → krušný život v kasárnách a zákopech → brzy umírá Kemmerich (jeden z přátel z dětství) → vzpomínky → ostatní ztrácejí původní válečné nadšení → Pavel Baumer získává propustku → odjíždí domů (matka má rakovinu) → zjišťuje, že je zcela odtřesen od normálního života → začíná mít psychické problémy a válku již bere jako samozřejmost → vrací se na frontu → při zajišťování vesnice zraněn přítel Kropp i sám Pavel → nemocnice → Kropp umírá po amputaci nohy → Pavel jde zpět na frontu → znovu se zde setkává s přítelem Katczinským, který je postřelen → Pavel ho odnáší do nemocnice, ale Katczinski po cestě umírá → Pavla to silně zasáhne → na podzim r. 1918 získává znovu volno → přemýšlí → vrací se do zákopů → umírá posledním výstřelem války (symbolický konec)

Kompozice:

14 kapitol; většina děje je chronologická (děj na sebe časově navazuje), místy retrospektivní (vzpomínky (návrat v čase))

Význam sdělení (hlavní témata, myšlenky a motivy):

zobrazení kruté válečné reality; kontrast mezi naivitou a následným krutým procitnutím nezkušených mladíků; kritika způsobu vykruslování války jako heroického snažení vojáků; zdůraznění nesmyslnosti a tragických následků války (smrt, těžká zranění, psychické problémy, atd.); MOTIVY: válka, hrdinství, nenávisť, tragédie, bezmoc, krutost, nesmyslnost

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

1. svět. válka (1914-1918) - na poražené Německo uvaleny drastické územní a hospodářské sankce určené ve Versailleské smlouvě; první předzvěsti vzestupu totalitních ideologií v Evropě - založení německé nacistické strany (NSDAP) (1920), zvolení Adolfa Hitlera jejím předsedou (1921) a Hitlerův neúspěšný pokus o státní převrat (1923); krach na newyorské burze = začátek Velké hospodářské krize (1929)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

v Německu vysoká inflace a prohlubující se chudoba (válkou a sankcemi zničené hospodářství); výrazná nespokojenost napříč německou společností se sankcemi uvalenými na Německo → pocit nespravedlnosti a bezmoci; kvůli neplacení reparací navíc r. 1923 obsazeno Porúří → zde pasivní odboj německých obyvatel vůči franc. okupačním silám; postupný růst sympatií k nacionalistickým hnutím a politikům

Kontext dalších druhů umění:

avantgarda - kulturní a umělecké hnutí 1. pol. 20. stol., zahrnující řadu proudů v různých oblastech umění; MALBA: kubismus (Pablo Picasso); surrealismus (Salvador Dalí, Max Ernst, Jindřich Štyrský); HUDBA: tzv. Jazzový věk (Louis Armstrong, Duke Ellington); ARCHITEKTURA: funkcionalismus (vila Tugendhat (Brno)), Art deco (Empire State Building, Chrysler Building (New York), Hotel Alcron (Praha))

Kontext literárního vývoje:

obecně probíhá světová meziválečná próza*; ztracená generace* - Ernest Hemingway (*Fiesta*), William Faulkner (*Hluk a vřava*), Francis Scott Fitzgerald (*Velký Gatsby*); u nás jsou aktivní skupiny jako Devětsil (Jaroslav Seifert, Vladislav Vančura, Vítězslav Nezval) či Osvobozené divadlo (Jiří Voskovec + Jan Werich), dále např. Karel Čapek (*R.U.R.*, *Krakatit*), Romain Rolland (*Petr a Lucie*) nebo Jaroslav Hašek (*Svejk*)

AUTOR - život autora:

Erich Maria Remarque (1898-1970) - německý spisovatel a novinář, **jeden z nejvýznamnějších autorů své doby**; nar. v Osnabrücku (otec vazačem knih) → studia v Münsteru → r. 1916 **narukoval do armády** (1. sv. válka), ale brzy **vážně zraněn** → zbytek války v lazaretu v Duisburgu → při návratu **problémy se začleněním do běžného života** (různá povolání - hudebník, malíř, učitel nebo automobilový závodník) → v letech 1923-1934 redaktorem v Berlíně a Hannoveru → cestování po Evropě → vydání prvních děl → r. 1925 svatba (po několika letech rozvod) → r. 1929 první velký úspěch s protiválečnou knihou *Na západní frontě klid* → **nominován na Nobelovu cenu míru** → další **protiválečná tvorba** → od r. 1933 (po nástupu nacistů) byl **v Německu na seznamu zakázaných autorů** → emigrace do Švýcarska → r. 1938 zbaven němec. občanství a **systematicky diskreditován nacistickou propagandou** (lživé pomluvy, veřejné pálení jeho knih, apod.) → r. 1939 se přestěhoval do New Yorku, kde **získal americké občanství** → po 2. sv. válce žil střídavě v USA a ve Švýcarsku → r. 1958 se znovu oženil s amer. film. hvězdou Paulette Goddardovou (bývalou manželkou Charlieho Chaplina) → umírá r. 1970 na srdeční chorobu ve švýcarském Locarnu; ZAJÍMAVOSTI: po nástupu nacistů bylo promítání zfilmovaného díla *Na západní frontě klid* v Německu sabotováno tajnou policií (údajně i vzhánění krys do kinosálů); Remarque byl nacistickou propagandou lživě označen za Žida Paula Kramera (= Remark pozpátku) a byl nazýván "literárním zrádcem"; po 2. sv. válce se už nikdy do své vlasti nevrátil

Vlivy na dané dílo:

osobní zkušenosti z 1. svět. války (včetně zranění) → odpor k válce a násilí

Další autora tvorba:

hlavně autobiografická díla, často s (proti)válečnou tematikou; PRÓZA: *Jiskra života* (tzv. koncentračnická próza*; po 2. sv. válce); *Stanice na obzoru, Nebe nezná vyvolených* (díla z prostředí automobilových závodů); *Černý obelisk* (vzestup nacionalismu v Německu); *Tři kamarádi*, *Vítězný oblouk*, *Noc v Lisabonu* (díla s válečnou tematikou); *Cesta zpátky* (volné pokračování díla *Na západní frontě klid*); *Miluj bližního svého* (o uprchlíkovi před nacismem; částečně se odehrává v Praze); DRAMA (divadelní hry): *Poslední stanice*

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

FILM: dílo bylo dvakrát zfilmováno - v letech 1930 a 1979 - *Na západní frontě klid* (TV film USA/VB; 1979) - hl. role: Richard Thomas

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

významně ovlivnilo prakticky celou válečnou literaturu 20. století; obecně dílo inspirovalo řadu pozdějších protiválečných nálad a hnutí

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

dílo hned po svém 1. vydání velmi úspěšné po celém světě → rok po vydání zfilmováno + prodej 3,5 mil. výtisků za první 3 roky; před 2. sv. válkou označeno nacistickou propagandou za protiválečné, zakázáno a veřejně páleno; po válce i díky zrušení zákazu v Německu obnovení popularity

Dobová kritika díla a její proměny:

odborná kritika dílo v době jeho vzniku vnímala podobně jako veřejnost, tedy velmi pozitivně

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Romain Rolland - *Petr a Lucie* (podobně protiválečně laděný příběh z téže doby (20. léta 20. stol.), ale kratší a s jiným ústředním tématem - válka zde neníčí ideály a životy samotných aktérů války, tedy vojáků na bojišti, ale lásku dvou zcela nevinných lidí)

Ukázka:

Mlčení bobtná. Mluvím a musím mluvit. Tak ho oslovuji a říkám mu to. „Kamaráde, já jsem tě nechtěl zabít. Kdybys sem skočil ještě jednou, neudělal bych to, kdybys i ty byl rozumný. Ale před tím jsi pro mne byl jen **myšlenkou, kombinací, která žila** v mém mozku a **vyvolala předsevzetí** - tu kombinaci jsem zabil. Teprve teď vidím, že jsi člověk jako já. Myslel jsem na tvé **ruční granáty**, na tvůj **bodák**, na tvé zbraně - nyní vidím tvou ženu a tvou tvář a to, co máme společné. **Odpusť mi, kamaráde.** Vidím to vždycky příliš pozdě. Proč nám neříkají znova a znova, že vy jste stejní ubožáci jako my, že se vaše matky trápí stejně jako naše a že vy i my máme stejný strach před smrtí, že stejně je umírání vaše i naše, stejně že je bolest. **Odpusť mi, kamaráde, jak jsi mohl být mým nepřítelem?**

román - prozaický epický žánr; delší rozsah a komplikovanější děj než povídka nebo novela; příběh zpravidla obsahuje více postav

světová meziválečná próza - světová prozaická tvorba mezi 1. a 2. svět. válkou; tvořít začínala tzv. ztracená generace* (Ernest Hemingway, Francis Scott Fitzgerald, John Steinbeck, Erich Maria Remarque, aj.); dále tvořili např. Agatha Christie, James Joyce nebo Franz Kafka

koncentračnická próza - próza, která se zabývá tematikou holocaustu za 2. sv. války (vyhlazování Židů v koncentrač. táborech); např. Arnošt Lustig, Erich M. Remarque, aj.

ztracená generace - skupina amerických prozaiků, kteří se většinou přímo účastnili 1. svět. války (ta většinou zničila jejich ideály a silně ovlivnila jejich tvorbu po tematické stránce, včetně jejich života a psychiky); patří sem zejména Ernest Hemingway, Francis Scott Fitzgerald, Erich Maria Remarque, William Faulkner nebo Gertrude Steinová, která je považována za autorku názvu "Ztracená generace"

psychologická próza - próza, která je založena na detailním rozboru psychiky postav

2. vlna poválečné prózy - pozdější období od konce 2. svět. války; důraz na psychiku jedince; události jsou brány v širších souvislostech = odlišnost od precizněji zaměřených autorů 1. vlny poválečné prózy; např. Arnošt Lustig nebo William Styron

personifikace (zosobnění) - přiřkládání lidských vlastností neživým objektům, přírodním jevům, živočichům či rostlinám

apostrofa - oslovení někoho/něčeho jiného, než publika, resp. někoho, kdo nemůže tazateli odpovědět - tj. oslovení nepřítomné či zemřelé osoby, neživé věci, apod.